

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології, журналістики та
мистецтв

Кафедра німецької та романської філології
Мовна репрезентація гендеру в
німецькомовному політичному дискурсі
(на прикладі dw.com, рубрика Ukraine-Krieg)

Кваліфакаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 08-291М групи
Спеціальності 035. Філологія
Спеціалізації 035.043 германські мови
та літератури (переклад включно),
перша — німецька
Освітньо-професійної програми
«Філологія (германські мови та
літератури (переклад включно))»
Дьяченко Катерина Олександрівна

Керівник: кандидатка філологічних
наук, доцентка Ковбасюк Лариса
Анатоліївна

Рецензент: кандидатка філологічних
Наук, доцентка Слаба Оксана
Володимирівна

Івано-Франківськ — 2025

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження	7
1.1. Поняття політичного дискурсу: структура, жанри, Комунікативні стратегії.....	7
1.2. Гендер як соціально-лінгвістична категорія: підходи в сучасній лінгвістиці.	12
1.3. Огляд сучасних досліджень у галузі гендерної лінгвістики та політичної комунікації.	17
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	21
Розділ 2. Німецькомовний воєнно-політичний дискурс: гендерні особливості функціонування.....	23
2.1. Особливості медіадискурсу DW як міжнародного ресурсу.....	23
2.2. Гендерний аспект у воєнно-політичному дискурсі.....	26
2.3. Роль медіа у формуванні суспільних уявлень про гендер у політиці.....	29
2.4. Репрезентація жінок та чоловіків у публікаціях DW.....	32
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	39
ВИСНОВКИ.....	41
Список використаних джерел.....	43

У сучасному світі мовна комунікація є головним інструментом формування суспільної свідомості, особливо в політичній сфері, де від вибору слів та мовних стратегій часто залежить сприйняття політичних подій, діячів та ідей. Важливим напрямком політичного дискурсу є репрезентація гендеру, адже саме через мову відтворюються та трансформуються суспільні уявлення про роль жінок і чоловіків у політиці. Дівальд, Ньюблінг, Пуш, Ціфонун та ін. активно досліджували питання гендерно-рівноправної мови (*geschlechtergerechte Sprache*) — головний аспект політичного дискурсу.

Актуальність теми набуває великого значення у німецькомовному медійному просторі, де за останні десятиліття активно застосовується гендерно-рівноправна мова (*gendergerechte Sprache*). З часом у текстах політичного характеру частіше вживаються форми на позначення фемінітивів та маскулянтів (наприклад, *Politikerinnen und Politiker*), що позначає прагнення до рівності та інклюзивності. Разом з тим зберігаються й традиційні мовні форми, у яких репрезентуються патріархальні уявлення про політику.

Для дослідження було використано матеріали німецького видання *dw.com*, зокрема рубрики *Ukraine-Krieg*, адже там налічуються численні політичні тексти та новини з усього світу, у яких відображено погляди світових та німецьких політичних лідерів, експертів.

Об'єктом дослідження є німецькомовний політичний дискурс як соціально-комунікативне явище.

Предметом дослідження виступає мовна репрезентація гендеру в публікаціях *dw.com* (рубрика *Ukraine-Krieg*).

Мета дослідження полягає у виявленні та аналізуванні мовних засобів й комунікативних стратегій, за допомогою яких у німецькомовному політичному дискурсі відтворюється або моделюється гендерна репрезентація.

Для вирішення поставленої мети визначаємо **наступні завданням дослідження:**

- 1) проаналізувати теоретичні підходи до вивчення політичного дискурсу та гендерної лінгвістики;
- 2) визначити специфіку сучасного німецькомовного політичного медіадискурсу;
- 3) дослідити тексти dw.com у рубриці *Ukraine-Krieg* з огляду на репрезентацію чоловічого та жіночого гендеру;
- 4) описати лексичні, синтаксичні та стилістичні особливості мовної репрезентації;

Методи дослідження:

- 1) дескриптивний метод – для опису мовних одиниць і форм, що позначають гендер;
- 2) метод контент-аналізу – для систематизації й кількісного підрахунку лексичних і граматичних одиниць у корпусі dw.com;
- 3) дискурсивний аналіз – для виявлення стратегій і тактик репрезентації гендеру;
- 4) порівняльний метод – для зіставлення чоловічих і жіночих моделей репрезентації;
- 5) когнітивно-стилістичний аналіз – для інтерпретації метафор та асоціативних образів, пов'язаних із гендером.

Наукова новизна:

Робота є комплексним дослідженням, у якому поєднано аналіз політичного дискурсу й гендерної лінгвістики на матеріалі конкретного німецькомовного медіаресурсу. Новизна полягає у:

- 1) застосуванні методів дискурсивного аналізу до німецькомовних публікацій міжнародного видання dw.com;
- 2) висвітленні репрезентації гендеру у воєнному політичному дискурсі;

- 3) виявленні тенденцій переходу від традиційного маскулінітивного до інклюзивного мовлення в кризовій тематиці.

Практичне значення:

Результати дослідження можуть бути використані:

- 1) у навчальному процесі під час викладання курсів з лінгвістики, гендерних студій, стилістики та перекладознавства;
- 2) у медійній практиці для формування етичної та гендерно чутливої журналістики;

Структура дослідження зумовлена метою, завданнями і складається зі вступу, двох розділів, висновків до двох розділів, загального висновку до усієї роботи і списку використаних джерел.

У **вступі** зазначено актуальність теми, окреслено об'єкт, предмет, мету та завдання, методи дослідження, окреслено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

Перший розділ – *«Теоретико-методологічні засади дослідження»* – містить аналіз наукових підходів до визначення сутності політичного дискурсу, розкриває поняття гендеру як соціолінгвістичної категорії та узагальнює сучасні дослідження у сфері гендерної лінгвістики й політичної комунікації.

Другий розділ – *«Німецькомовний воєнно-політичний дискурс: гендерні особливості функціонування»* – присвячений практичному аналізу матеріалу німецькомовного медіаресурсу DW (рубрика *Ukraine-Krieg*), визначенню гендерних особливостей у політичному дискурсі, аналізу мовних засобів репрезентації жінок і чоловіків, а також ролі медіа у формуванні суспільних уявлень про гендер у політиці.

У **висновках** узагальнено основні результати теоретичного та практичного аналізу, сформульовано головні положення і перспективи подальших досліджень.

Список використаних джерел містить 59 наукових праць українських і зарубіжних дослідників та медійні матеріали, що забезпечили теоретичне і практичне підґрунтя дослідження.

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження

1.1. Поняття політичного дискурсу: структура, жанри, комунікативні стратегії

Політичний дискурс є одним із головних об'єктів сучасних досліджень, оскільки через нього політики здійснюють вплив на суспільство, формують порядок денний та легітимують владні рішення. Він знаходиться на перетині лінгвістики, політології, соціології та філософії мови. Процес медіатизації політики пов'язаний із зростання інтересу до аналізу політичного дискурсу. Сучасна політична комунікація відбувається в умовах, коли мас-медіа не лише транслують меседжі, а й формують їх, стираючи межі між власне політичним та медійним дискурсами. Це породжує феномен "*постправди*", коли емоційний відгук аудиторії інколи превалює над об'єктивними фактами, а отже стимулює дослідників уважніше вивчати мовні механізми влади і впливу (Я.О. Коркос) [1:27].

До визначення поняття політичний дискурс існують різні наукові підходи. З позицій критичного дискурс-аналізу Т. ван Дейк пропонує трактувати його як форму комунікації, що виникає у політичних інституціях і супроводжує здійснення політичних дій. Найпростіший підхід – порівняти політичний дискурс із мовленням *політиків*, (президенти, члени уряду, депутати тощо). Однак таке вузьке визначення не враховує усіх учасників комунікації. Т. ван Дейк зазначає, що до політичного дискурсу належить не лише мовлення владних еліт, а й висловлювання інших учасників політичного процесу – громадян, виборців, активістів, міжнародних акторів. Політичний дискурс можна розглядати як ширший простір публічної комунікації, де взаємодіють політики і суспільство: інституційні виступи, передвиборчі дебати, медійні тексти, меседжі у соцмережах тощо (ван Дейк, 1998) [2:11-52].

Представник критичного підходу Норман Ферклоу підкреслює, що політичний дискурс є не просто відображенням соціальної реальності, але й механізмом її конструювання, адже через мову відтворюються і закріплюються владні відносини (Fairclough, 2001) [3]. У цьому ж руслі дослідники визначають дискурс як точку перетину мови та ідеології –

аналіз ідеологічних аспектів вживання мови і впровадження певної ідеології через мовні практики. Політичний дискурс формує та виражає ідеології, картини світу і цінності, що циркулюють у суспільстві. Так, українські науковці пропонують трактувати його як систему мовленнєвих практик, спрямованих на вплив на масову свідомість, легітимацію політичних рішень і мобілізацію громадян (Сотніков, 2012) [4:186-191]. Відповідно, політичний дискурс охоплює не лише офіційні виступи посадовців, але й весь спектр публічної політичної комунікації – від парламентських дебатів і дипломатичних переговорів до медійних інтерв'ю, ток-шоу чи дописів політиків у Facebook. Крім того, теорія комунікативної дії Ю. Габермаса надає нормативний орієнтир для оцінки політичного мовлення: вона розрізняє комунікативну дію, зорієнтовану на взаєморозуміння та стратегічну дію, зорієнтовану на досягнення власних цілей шляхом впливу. Реальний політичний дискурс часто тяжіє до стратегічної комунікації, де мова використовується як інструмент досягнення влади, хоча легітимація рішень потребує звернення до раціональних аргументів і спільних цінностей (Habermas, 1984) [5]. В цілому політичний дискурс як інституційний різновид дискурсу віддзеркалює суспільно-політичне життя країни, несе на собі відбиток національної культури та характеру, і водночас має прагматичну мету – здобуття та утримання політичної влади.

Як зазначив О. В. Зарецький, особливого значення набувають політичні афективи, які розширюють свою функціональність: викликають яскраві спогади, провокують бажану реакцію, активізують сильні емоції і тим самим виступають мобілізуючим засобом; є зрозумілим для мас, економним та ефективним позначенням складних політичних реалій (Зарецький) [6:27-43].

Політичний дискурс вимагає такої зміни співвідношення між знаком (словом) і значенням, за якого звичні одиниці мови отримують незвичну інтерпретацію, а добре відомі ситуації включаються до

несподіваних смислових контекстів: коли речі "перестають називатися своїми іменами".

Політичний дискурс реалізується у багатьох жанрах, що відображають різні сфери політики. На думку Панке, можна виділити *інституційно-політичні, медійні та публічні жанри*.

До інституційних жанрів належать ті, що функціонують всередині політичної системи: парламентські дебати, урядові заяви, закони та законопроекти, партійні маніфести і програми, звіти і промови посадових осіб на офіційних заходах. Їх характерними рисами є офіційність стилю, регламентованість і формалізованість. Приміром, *парламентський дискурс* – це виступи народних депутатів на сесіях, стенограми засідань, процедури запитів і обговорень, що вирізняються дотриманням регламенту й норм парламентської етики. *Міжнародний дипломатичний дискурс* охоплює промови на міжнародних самітах, переговори; йому притаманний високий рівень формалізації, ввічливості та евфемістичності (щоб не допустити різких висловлювань). Як зазначає Д. Панке, дипломатичне мовлення суворо регулюється протоколом та нормами ввічливості, адже покликане підтримувати міждержавний діалог у конструктивному руслі. (Panke, 2010) [7].

Жанрова система політичного дискурсу перебуває на етапі активного дослідження. Н. Кондратенко за критерієм інтенціональності виокремлює такі жанри: іміджево-презентаційні (слоган, програма, біографія), інформативні (повідомлення, заява, інтерв'ю), ритуальні (промова, привітання, подяка, некролог), агітаційні (слоган-заклик, виступ, листівка) й агонально-аргументативні (дебати, ток-шоу) (Кондратенко, 2017) [8:190-200].

Ефективність політичного мовлення значною мірою визначається обраними – загальними планами впливу на аудиторію, які реалізуються через конкретні мовні тактики. О. Яшенкова зазначає, що комунікативна стратегія – це визначальна лінія мовленнєвої поведінки, яка виділяється

ситуативним контекстом, уявленням про адресата та загальною метою комунікації (Яценкова) [9].

Сучасними дослідниками були виокремлені наступні різноманітні комунікативні стратегії в політичному дискурсі. Дослідниця О. Яценкова виокремлює різновиди стратегій відповідно до конфігурації інтенцій у конкретного суб'єкта дискурсу в певній ситуації та відповідно до жанрів політичного дискурсу. Її класифікації виокремлюють наступні стратегії: агітаційна (застереження, запрошення, обіцянки), самопрезентації, формування настрою, маніпулювання, аргументативна, напад, дискредитації, напад та інші (Яценкова) [9:162-170].

Інший підхід до систематизації політичних стратегій мають О. Семенюк та В. Паращук, які відповідно до наявності адресата-спостерігача поділили їх:

- 1) Стратегія «гра на зниження» спрямована на демаскування та викриття позицій суперника (Семенюк, Паращук) [10:199-200].
- 2) Стратегія «гра на підвищення» виділяється бажанням оратора виставити себе з кращої сторони, підвищити авторитет.
- 3) Стратегія «театральності» виражається в передвиборчих перегонах, під час виступів дипломатів перед аудиторією (Семенюк, Паращук) [10:200-201].

У відповідній тактико-стратегічній парадигмі реалізується мовна особистість політика, включаючи наявність комплексу мовних засобів, які потрібні для складання текстів.

Хотілось би зазначити працю Л. Ковбасюк, яка займається вивченням особливих мовних одиниць, метафор, у сучасному політичному дискурсі на матеріалі німецької та української мов (Ковбасюк 2024) [11:21-37]. Об'єктом виступає *метафоричне*

відображення війни в публічному дискурсі, тобто в засобах масової інформації, політичних виступах та суспільній комунікації. Основна увага приділяється *порівняльному (контрастивному) аналізу* — зіставленню німецьких і українських метафоричних моделей. Дослідження спирається на принципи *когнітивної лінгвістики* та *дискурс-аналізу*. Основним методом є *контрастивний аналіз метафор*, який передбачає зіставлення мовного матеріалу двох мов із урахуванням культурного контексту. Також використовується *контекстуальний аналіз* для інтерпретації функції метафор у тексті.

1.2. Гендер як соціолінгвістична категорія: підходи в сучасній лінгвістиці

Проблематика гендеру в лінгвістиці бере початок із робіт німецьких дослідниць другої половини XX століття, які розглядали мову не лише як інструмент комунікації, а й як механізм відтворення соціальних ієрархій.

Хелга Трьомель-Пльотц (Trömel-Plötz, 1982) була однією з перших у цьому напрямі. У своєму дослідженні «Linguistik und Frauensprache» акцентує увагу, що традиційна лінгвістика нехтує особливостями жіночого мовлення, надаючи перевагу патріархальним нормам суспільства [12].

На її думку, мова не є нейтральною системою, оскільки через неї відтворюються моделі домінування, нерівності й підпорядкування.

Дослідниця підкреслює, що так званий «загальний чоловічий рід» у німецькій мові — це не граматична зручність, а символічна форма влади, яка невидимо підтримує чоловічу норму як універсальну.

Розвиваючи ці ідеї, Луїза Пуш (Pusch, 1984) у відомій монографії “Das Deutsche als Männersprache” стверджує, що німецька мова за структурою є «мовою чоловіків» (Männersprache)[13].

Вона доводить, що на рівні морфології, синтаксису й лексики закріплено асиметрію між жіночим і чоловічим, а «загальний чоловічий рід» фактично виключає жінок із символічного простору мови.

Пуш критикує не лише мовні форми, але й академічну традицію, яка тривалий час не визнавала потреби у фемінітивних найменуваннях.

Її ідеї стали підґрунтям для розвитку гендерної лінгвістики в Німеччині та започаткували дискусії про необхідність реформування граматичних норм задля досягнення гендерної видимості та мовної справедливості.

У співпраці Анни Нюблінг, Гайді Коттгофф та Олександри Біттнер (Nübling, Kotthoff & Bittner, 2018) «Genderlinguistik: “Eine Einführung in

Sprache, Gespräch und Geschlecht” відбувся подальший розвиток цієї теорії [14].

Дослідниці пропонують системний підхід до міркувань про гендер як лінгвістичної категорії, яка формується у співдіянні семантичних, граматичних, прагматичних, дискурсивних рівнів.

Вони наголошують, що гендер у мові не зводиться лише до граматичного роду, а охоплює ширше коло комунікативних практик, у яких реалізується соціальна ідентичність мовців.

Гендер у лінгвістиці розглядається не як біологічна істота, а як соціокультурна характеристика статі людини, що проявляється у мовленні. Якщо «стать» пов’язана з фізіологією, то «гендер» включає систему соціальних ролей, норм і очікувань щодо чоловіків і жінок, а також небінарних ідентичностей. Його підкреслюють як динамічну соціальну конструкцію, а не фіксовану властивість (Бацевич, 2004) [15]. Гендер формується та відтворюється через мовну практику і дискурс. Наприклад, Європейський інститут гендерної рівності наголошує, що мова та комунікація відіграють ключову роль у формуванні суспільних норм і мають значний потенціал для підтримки й просування гендерної рівності. Відтак дослідження гендеру в лінгвістиці охоплюють не лише описові відмінності у мовленні чоловіків і жінок, а й аналіз того, як за допомогою мови конструюються гендерні ідентичності та відтворюються (або змінюються) владні відносини.

Перші моделі досліджень мови й гендеру з’явилися в середині – другій половині XX ст. Р. Лакофф (Lakoff, 1975) описала дефіцитну модель: мовлення жінок нібито характеризується більшою ввічливістю, невпевненістю та експресивністю через підлегле становище у суспільстві [16]. У цьому підході «жіноча» мова вважається відхиленням від «нормальної» чоловічої. Натомість критики цього погляду, зокрема Д. Кемерон (Cameron, 2007), доводять, що популярні уявлення про кардинально різні стилі чоловічого й жіночого мовлення є міфами: аналіз

кількох десятиліть досліджень показує, що ці стереотипи створені та перебільшені популярною літературою [17].

Паралельно сформувалася домінантна (владна) модель: відмінності між статями пояснювалися владними асиметріями. Д. Циммерман і К. Вест (Zimmerman & West, 1975) показали, що чоловіки частіше перебивають жінок у розмові, що інтерпретується як підтримання контролю. На цьому наголошувала і Дейл Спендер (Spender, 1980), вказуючи на «чоловікоцентричну» природу мовної системи. Однак навіть прихильниці домінантного підходу відзначали, що мовлення жінок часто набуває форми ввічливості чи адаптації просто внаслідок нерівного соціального статусу[18,19].

Культурна або “різницева” модель, пов’язана насамперед з дослідженнями Д. Таннен (Tannen, 1990) та Дж. Коутс (Coates, 2004), розглядає чоловіків і жінок як представників різних комунікативних «культур». Таннен доводить, що чоловіче мовлення часто зосереджене на статусі та конкуренції, а жіноче – на гармонії. Коутс підкреслює, що різниця стилів – це не «дефіцит», а культурні особливості соціалізації[20,21].

Соціолінгвісти також вивчали гендер як змінну у варіативному мовленні. Класичне спостереження П. Традджілла (Trudgill, 1972) і Дж. Холмс (Holmes, 2008) полягало в тому, що жінки частіше вживають престижні мовні форми, тоді як чоловіки – просторічні, діалектні чи неформальні. Це пояснюється відмінностями у соціальних очікуваннях: жінки можуть підсвідомо підтримувати свій соціальний статус через стандартизовані мовні засоби. Зокрема, жінки неодноразово використовують звертання або поважні форми, у той час як чоловіки – короткі. Такі відмінності віддзеркалюють соціальну динаміку авторитету та видозмінюються в залежності від спільноти та контексту [22,23].

З другої половини ХХ ст. у лінгвістиці утвердився конструктивістський підхід, згідно з яким гендер є не одномірною

ознакою, а динамічною змінною, що конструюється у взаємодії. У цьому світлі мовлення вважається не просто віддзеркаленням біологічного статевого членства, а інструментом суспільної ідентифікації. Джудіт Батлер у праці “*Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*” (Butler, 1990) запропонувала концепцію перформативності гендеру для розуміння того, що гендер не лише виражається, а й створюється через мовні практики [24].

У XXI столітті все більшого значення набирають політичні, соціальні та нормативні ініціали щодо гендерно-рівноправної мови. Наприклад, ЮНЕСКО у своїх гендерних настановах (2019) закликає враховувати гендер у всіх публікаціях і «приділяти особливу увагу наслідкам мови».

Також і в Україні йде дискусія про фемінітиви (відкриті форми жіночого роду для назв професій), гендерно-нейтральні звернення. Такі перетворення часто піддаються спротиву, проте дослідження показують, що ставлення суспільства швидко змінюється [25].

Фемінізація служить створенням та активним вживанням жіночих аналогів до чоловічих назв (от як, викладач/викладачка, лікар/лікарка). Такий підхід характерний для мов із граматичним родом, де жінки здобувають видимість через жіночі форми.

Нейтралізація – застосування гендерно-нейтральних форм замість гендерних. Наприклад, слова *батьки* замість «мати» чи «батько», *людина* чи *персонал* замість «співробітник».

Узагальнені займенники та їх форми – заміна однини на множину (наприклад, *вони* замість *він/вона*, *шановні колеги* замість *пані та панове*), щоб уникати гендерно забарвлених узагальнень.

Нині гендерна лінгвістика є міждисциплінарною і багатовимірною: вона поєднує соціолінгвістику, дискурс-аналіз, когнітивну психологію, антропологію тощо. Дослідники продовжують вивчати мовні відмінності

та нерівності статей у різних контекстах (робота, навчання, родина, політика).

Окремим та новим напрямом стали дослідження небінарних спільнот та ЛГБТ+. У своїх працях лінгвісти досліджують, як небінарні люди обирають нові займенники, нові форми зверненн та які супротиви при цьому вони зустрічають. Дослідниця Л. Зімман (Zimman, 2017) показала, як трансгендерні мовні практики протистоять традиційним нормам, але з часом сприймаються як засіб самовираження [26].

1.3. Огляд сучасних досліджень у галузі гендерної лінгвістики та політичної комунікації

Як науковий напрям гендерна лінгвістика активно розвивається з другої половини XX століття, коли виникає потреба дослідити взаємозв'язок між соціокультурними уявленнями про стать та мовою. У цей період мова починає розглядатися не лише як нейтральний інструмент комунікації, а як механізм відтворення соціальних ієрархій і владних відносин. Важливий внесок у формування цього підходу зробили німецькі дослідниці Хелга Трьомель-Пльотц (Trömel-Plötz, 1982) та Луїза Пуш (Pusch, 1984), які вперше звернули увагу на те, що граматична структура німецької мови відображає патріархальні моделі суспільства.

Пуш у своїй праці *“Das Deutsche als Männersprache”* доводила, що німецька мова є «мовою чоловіків», оскільки в ній чоловічий рід функціонує як універсальна норма, а жіночі форми залишаються маргінальними. Саме з цього часу розпочалося осмислення мови як інструменту соціальної нерівності, а також пошук шляхів її реформування [12,13].

У 1990-2000-х роках гендерна лінгвістика виходить за межі суто лінгвістичного аналізу й активно інтегрується з соціологією, політологією та культорологією. Одним із найбільш активних напрямів вивчення стає гендерний аспект політичної комунікації, адже мова безпосередньо впливає на розподіл влади, конструювання суспільних ролей та видимість груп. Дослідження зосереджуються на тому, як через мову політики відтворюють гендерні стереотипи, і як інклюзивні практики впливають на сприйняття рівності у публічному світі.

Одним із найкращих прикладів розвитку гендерної лінгвістики є Німеччина, що зумовлено як граматичною системою німецької мови, так і активними дебатами довкола інклюзивної мови. З кінця 1990-х років у німецькому суспільстві тривають суперечки щодо використання форм на кшталт *Bürgerinnen und Bürger* («громадянки і громадяни»), а також

новітніх варіантів написань із «гендерною зірочкою» (*Lehrerinnen**), (*Lehrer:innen*) чи підкресленням (*Lehrer_innen*).

Послідовники інклюзивної мови, серед яких феміністичні лінгвіст(к)и на зразок Луїзи Пуш, наголошують, що такі форми мовлення забезпечують мовну значимість жінок і небінарних осіб, у той час як супротивники вважають їх штучними та такими, що порушують усталені мовні норми (Müller-Spitzer, 2021) [27].

На початку XXI століття дискусія про гендерно-рівноправну мову (*geschlechtergerechte Sprache*) виходить за межі академічних студій і стає частиною публічного та політичного дискурсу.

Дослідниця Гізела Дівальд (Diewald, 2024) у праці “*Geschlechtergerechte Sprache: recycelte Einwände und was man wirklich weiß*” системно аналізує аргументи противників інклюзивної мови, зокрема тверження про її «неприродність» чи «ускладнення комунікації», і доводить, що більшість заперечень опираються на застарілих тенденціях[28].

Результати соціолінгвістичних експериментів демонструють, що використання форм типу *Lehrer:innen*, *Bürgerinnen** підвищує рівень гендерної рівності у свідомості реципієнтів і сприяє формуванню демократичної культури мовлення.

На думку дослідниці Дівальд, інклюзивна мова є засобом соціальної відповідальності, а не політичною забаганкою.

Гізела Ціфонун (Zifonun, 2024) у статті “*Geschlechtsunspezifisches Maskulinum oder Genderstern*” переосмислює проблему чоловічого роду з позицій сучасної лінгвістики. Дослідниця аналізує переваги й недоліки як традиційного (*generisches Maskulinum*), так і нових інклюзивних форм із символами зірочки чи двокрапки.

Ціфонун радить балансовий підхід, який визнає, що мова перебуває у стані нормативного переходу — між традиційною граматичною системою та новими соціальними вимогами. Головним завданням

лінгвістики на сьогодні є на її думку не засуджувати норми, а описувати процеси мовної еволюції, у яких відображається суспільна боротьба за рівність. Ці висновки підтверджують і емпіричні дослідження німецьких ЗМІ та політичного дискурсу [29].

Так, за даними Вальдендорфа (2024), який проаналізував понад чотири мільйони публікацій, частота використання інклюзивних форм у німецьких медіа неухильно зростає, хоча вони ще не стали домінуючими [30].

У політичному просторі мова виконує не лише комунікативну, а й символічну функцію — вона стає засобом конструювання культурної ідентичності та показником політичної позиції (Silva, 2024) [31:12-28].

Українські дослідження гендерної лінгвістики розвиваються паралельно із німецькими. Головним здобутком стало офіційне визнання фемінітивів у “Українському правописі” 2019 року, що стало результатом багаторічних наукових і соціокультурних дискусій (Космеда, 2014; Кочерган 2020) [32,33].

Новітні досягнення (Ребенчак, 2020; Дзюба, 2012) акцентують увагу на відмінностях риторичних стратегій політиків різної статі: жінки частіше використовують формальні, раціональні й інклюзивні форми, тоді як чоловіки прагнуть до емоційності та вираження сили.

Збільшення кількості жінок у Верховній Раді та місцевих органах влади сприяє розширенню тематики гендерних досліджень, а саме аналізу жіночих політичних наративів і їх представленні у медійному просторі [34,35].

Аналіз сучасних зарубіжних і українських досліджень дає змогу виділити декілька головних тенденцій у розвитку гендерної лінгвістики:

1. Гендерна асиметрія у медіапросторі, де жінки-політикині все ще стикаються з дискриміційним висвітленням.
2. Установа інклюзивної мови — в Україні через впровадження фемінітивів, а у Німеччині через парламент і медіа.

3. Еволюція риторичних стратегій: від змагання за увагу до пошуку діалогу, співпраці й демократичного тону.

Політична комунікація та гендерна лінгвістика розвиваються у взаємозв'язку. Мовна інклюзія виступає не лише показником демократизації суспільства, а й лінгвістичною інновацією.

Сучасні дослідження доводять: мова не є нейтральним засобом комунікації — вона відтворює суспільні відносини влади, а гендерно чутлива риторика стає важливим показником соціальних і культурних трансформацій ХХІ століття.

Висновки до розділу 1

Здійснений теоретико-методологічний аналіз дозволяє зробити висновок, що одним із найскладніших типів комунікації є політичний дискурс, у якому відображається не лише система суспільно-політичних відносин, але й соціокультурні, ідеологічні та гендерні аспекти мовної поведінки.

Політичний дискурс формується як цілісна комунікативна система, спрямована на досягнення певного політичного ефекту — впливу на громадську думку, мобілізацію електорату, легітимацію влади, формування соціальних уявлень про політичні процеси. Він поєднує в собі риси масово-інформаційного, риторичного та інституційного типів спілкування, що зумовлює його складну структурну, жанрову й семантичну організацію.

Ключовими характеристиками політичного дискурсу є прагматична спрямованість, маніпулятивність, та наявність чітко вираженої комунікативної стратегії.

В залежності від конкретної ситуації комунікації політики використовують різні жанри — від офіційних промов до публічних дебатів та постів у соціальних мережах.

Кожний жанр має свої прагматичні та структурно-семантичні особливості, але всі вони пов'язані спільною метою — впливом на адресата через мовні засоби переконання, емоційного забарвлення, аргументації.

Таким чином, політичний дискурс виступає не просто каналом передавання інформації, а й дієвим інструментом формування суспільної свідомості.

Другий підпункт розділу підтвердив, що поняття гендеру як соціально-лінгвістичної категорії є ключовим для сучасних гуманітарних наук. Гендер висвітлюється як система ролей і очікувань,

які визначають специфіку мовної поведінки жінок і чоловіків у різних комунікативних сферах, зокрема політичній.

На лексичному, прагматичному, граматичному та дискурсивних рівнях проявляються гендерні відмінності.

Сучасна лінгвістика вважає, що мовлення не лише відображає соціальні ролі статей, але й активно їх формує. Мова постає як механізм конструювання гендерної ідентичності.

Традиційно політика вважалася «чоловічою» сферою діяльності, тому цей аспект набуває такого особливого значення.

З розвитком демократичних суспільств і процесів гендерної рівності спостерігається зростання ролі жінок у політичній комунікації.

Ці передумови зумовлюють появу нових стратегій мовної поведінки, нових комунікативних моделей і стилів політичного спілкування.

У третьому підпункті розділу розглянуто основні напрями сучасних досліджень у сфері політичної комунікації та гендерної лінгвістики.

Науковці дедалі частіше звертаються до комплексного аналізу дискурсу, поєднуючи методи соціології, психології, лінгвістики, семіотики та теорії комунікації.

Дослідження показало, що гендерні стереотипи продовжують впливати на мовну поведінку політиків і на сприйняття політичних повідомлень аудиторією.

Мова політиків часто характеризується прагненням до гармонізації, кооперативності, використанням емпатичних стратегій, тоді як мова політиків залишається орієнтованою на владу та є домінантною.

Однак сучасні тенденції свідчать про поступове стирання традиційних меж між «чоловічими» та «жіночими» комунікативними стилями.

Розділ 2. Німецькомовний воєнно-політичний дискурс: гендерні особливості функціонування

2.1. Особливості медіадискурсу DW як міжнародного ресурсу

Deutsche Welle (DW) — німецький міжнародний мовник, що виконує стратегічно важливу роль у глобальному інформаційному просторі. Його діяльність регламентується спеціальним законом (*Deutsche-Welle-Gesetz, DWG*), у якому визначено завдання та принципи мовника: забезпечення доступу до об'єктивної, незалежної та багатомовної інформації про Німеччину, Європу та світ, сприяння міжкультурному діалогу, демократизації та правам людини (DWG, 2021) [36]. У стратегічному плані DW на 2022–2025 рр. наголошується на пріоритеті тем миру, безпеки, свободи слова та протидії дезінформації (DW Strategic Plan, 2023) [37].

Особливістю DW є його міжнародна спрямованість. На відміну від національних мовників, він орієнтується передусім на зовнішню аудиторію — понад 240 мільйонів людей щотижня, які споживають контент DW різними мовами (DW Management Report, 2023546) [38]. У такий спосіб німецький мовник виконує функцію публічної дипломатії, формуючи образ Німеччини як демократичної, відкритої та правової держави. Це дозволяє розглядати DW як інструмент «м'якої сили» (soft power), що має значний вплив на суспільні настрої за кордоном.

Мовна політика DW базується на принципах етичності, точності й інклюзивності. Важливим елементом є дотримання *Pressekodex* — етичного кодексу німецької журналістики, ухваленого Deutscher Presserat (2024) [39]. Він зобов'язує журналістів уникати дискримінаційних висловлювань за статтю, етнічним походженням, релігією чи іншими ознаками. У поєднанні з *DW Code of Conduct* (2022) це формує інституційне підґрунтя для впровадження гендерно-чутливої комунікації[40].

Значна увага приділяється використанню інклюзивної мови. DW дотримується рекомендацій *Rat für deutsche Rechtschreibung* (2023), де врегульовано застосування «гендерних маркерів» у текстах — зірочки (*Gendersternchen*), двокрапки чи інші знаки, які позначають множинність гендерних ідентичностей [41]. Хоча сам мовник не запроваджує суворой норми, у редакційній практиці простежується прагнення до балансування між читабельністю тексту та відображенням гендерної рівності. Наприклад, у німецькомовних версіях матеріалів все частіше вживаються парні форми (*Bürgerinnen und Bürger*), а також нейтральні конструкції на позначення посад і професій.

Особливого значення у воєнно-політичному контексті набув медіадискурс DW після початку повномасштабної російської агресії проти України у 2022 р. Стратегічні документи DW наголошують на протидії пропаганді та дезінформації як одному з головних завдань мовника (*DW Strategic Plan, 2023*) [37]. Для цього створюються окремі редакційні проєкти, зокрема російськомовний канал DW News та україномовні платформи, що розвінчують пропаганду. При цьому увага приділяється не лише фактам, а й дискурсивному оформленню повідомлень: використання чітких категорій «агресор» і «жертва», застосування експертних коментарів, апеляція до міжнародного права.

Важливим аспектом діяльності DW є підготовка журналістів у сфері медіа- та інформаційної грамотності. *DW Akademie* реалізує навчальні програми, спрямовані на розвиток критичного мислення, та інклюзивної комунікації. У своїх посібниках *DW Akademie* підкреслює значення «мовної чутливості» й наголошує на необхідності уникати стереотипів у висвітленні ролі жінок та чоловіків у політиці чи війні (*DW Akademie, 2022*) [42].

У наукових, а також суспільних дискусіях проходять суперечки, щодо застосування інклюзивної мови у сфері журналістики, та меж їх використання. Опоненти вказують, що часте використання «гендерних

зірочок» чи парних форм перевантажує текст і ускладнює його сприйняття міжнародним товариством. А ось прихильники, підвищують важливість та символічне значення цих засобів мови у боротьбі за рівність цих груп (Rat für deutsche Rechtschreibung, 2023) [41]. Ми можемо побачити, що медіадискурс DW перебуває у стані постійного балансу між функціональністю й інклюзивністю.

2.2. Гендерний аспект у воєнно-політичному дискурсі

Дослідження гендерного аспекту в німецькомовному воєнно-політичному дискурсі виявляє складну взаємодію соціальних, культурних і мовних чинників, які визначають, яким чином суспільство осмислює військові події та політичні процеси. Аналіз дискурсу дозволяє простежити, як за допомогою мови формуються та відтворюються поняття про жіночі та чоловічі ролі у війні, політиці й суспільному житті загалом (Kosmeda et al., 2014, с.) [32].

Проблематика гендеру у воєнно-політичній комунікації має глибоке історичне підґрунтя. Традиційно війна і політика в європейській культурі асоціювалися з маскулінністю, владою та силою. Чоловіки розглядалися як природні воїни й лідери, тоді як жінки — як пасивні спостерігачки чи жертви конфлікту. Л. Пуш наголошує (2010), напротязі століть німецька мова закріплювала патріархальні ролі, і це призвело до вибудови «чоловікоцентриської» моделі мови. Зокрема це можна прослідити в текстах на військово-політичну тематику. Наприклад, військові й дипломатичні ком'юніке були створені за допомогою мов сил та дій, рішучості та раціонального підходу, але натомість роль жіночого досвіду залишалась поза увагою [43].

У післявоєнний період, німецьке суспільство поступово почало переосмислювати роль жінки в суспільстві, почалися перші спроби інтегрування їх у політичний та воєнний наратив. Але не дивлячись на це, за часів холодної війни продовжувався переважно стиль чоловічої риторики, а самі діячі в різних політичних сферах асоціювались як сильні чоловіки, які стоять на захисті нації (Rebenchak, 2020) [34].

Відповідно до останніх досліджень зміни в німецькомовному просторі відбувалися досить поступово, покроково впроваджуючи роль жінки в воєнно-політичний контекст.

Метафоричні вирази, щодо зображення жінок та чоловіків також відіграє значну роль, зокрема чоловіків описують, використовуючи таку

термінологію, як сила, стратегія та контроль (щит нації, сильна рука політики), в той же час жінка – турбота, страждання, моральна підтримка (голос совісті, символ миру).

Репрезентація жінки – політичині набуває особливого значення особливо на поствоєнному просторі. Аналізуючи виступи німецьких політичних діячок, таких як Анналена Бербок та Урсула фон дер Ляєн, можна зазначити що вони мають комплексний підхід до вирішення задач. З одного боку це поєднання традиційних «жіночих» характеристик, таких, як емоційність, апеляція до гуманних цінностей та, з іншого боку, ті що більш притаманно було вважати чоловічими. Наприклад, рішучість та стратегічність. (Silva, 2024) Зараз же ми можемо спостерігати, що в публіцистичному дискурсі формується нова репрезентатива гендерної ідентичності – сильна, але водночас емпатична лідерка [31].

У нашому дослідженні ми не можемо не помітити, що зараз все одно зберігається асиметрія при відображенні лідерів чоловіків та жінок. Бо чоловіків частіше зображують через призму компетентності та авторитету, а жінок через їх зовнішність, емоційність та емпатичні прояви. (Rebenschak, 2020) [34]. Саме такі гендерні стереотипи і сприяють посилення гендерних стереотипів та відповідно політичної легітимності.

Одним із важливих аспектів у сучасному німецькомовному дискурсі є впровадження гендерно-чутливої лексики. Як доводить Й. Вальдендорф (2024), після аналізу понад 4 млн текстів у медіа ресурсах, помічено, що використання інклюзивних форм поступово зростає, попри дискусії серед політиків та суспільства. Прихильники вбачають у цьому засіб забезпечення рівності, противники ж — штучне нав'язування мовних норм [30].

Питання мови безпосередньо пов'язане з питанням влади: хто має право визначати норми і чи здатна мова змінювати соціальну реальність? У цьому сенсі гендерно чутлива мова у воєнно-політичному дискурсі виконує подвійну функцію: з одного боку, вона відображає соціальні

трансформації, з іншого — сама стає інструментом їхнього пришвидшення (Pusch, 2010) [43].

У публічному полі дедалі частіше можна зустріти репрезентації жінок не лише як жертв війни, а й як активних суб'єктів. Це стосується як політичних лідерок, так і жінок-військовослужбовиць, волонтерок, журналісток. Така зміна дискурсу сприяє переосмисленню соціальних ролей і формуванню нового балансу між фемінністю та маскулінністю у сфері політики й війни, зазначає Космеда (2024) [32].

Гендерний аспект у німецькомовному воєнно-політичному дискурсі виявляється у кількох ключових напрямках:

- 1) відтворення історичних стереотипів фемінності та маскулінності;
- 2) впровадження інклюзивної мови як засобу демократизації комунікації;
- 3) зростання значення жінок у політичному та воєнному житті;
- 4) поступове руйнування стереотипу дихотомії «чоловік-захисник» — «жінка-жертва»;
- 5) збереження гендерної асиметрії у висвітленні політичного лідерства.

Під поняттям воєнно-політичного дискурсу передбачається боротьба між традиційними та новими уявленнями про гендер. Мова у цьому процесі виконує роль не лише відображення, а й активного інструмента формування соціальної реальності, впливаючи на сприйняття війни, політики й ролей людини в суспільстві.

2.3. Роль медіа у формуванні суспільних уявлень про гендер у політиці

У сучасному інформаційному суспільстві засоби масової інформації є головним посередником між політиками та громадськістю. Вони не лише передають інформацію, але й активно формують образи політичних акторів, тим самим впливаючи на сприйняття виборцями політики загалом.

Як показує Габріеле Абельс (2006), політична комунікація є не лише засобом передавання змісту, але й соціальним процесом, у якому відтворюються уявлення про владу, лідерство та гендерні ролі. Медіа, коментуючи чи інтерпретуючи політичні події, часто транслюють усталені стереотипи про те, якими мають бути «чоловік-політик» і «жінка-політикиня» [44].

Абельс підкреслює, що медійне висвітлення сприяє збереженню символічних меж між статями у політичному просторі. Чоловіків зображують як компетентних і раціональних, тоді як жінки асоціюються з турботою, моральністю.

Дослідження Крістіни Гольц-Бахи (1995) є класичним для німецької медіадослідницької школи [45]. Дослідниця аналізувала, як в телебаченні, газетах та виборчих кампаніях зображують жінки-політики. Вона розкрила, що жінки набагато рідше потрапляють у фокус політичних новин, а якщо і потрапляють, то медіа приділяють непропорційно велику увагу їхній зовнішності, сімейному статусу та віку.

Властива риса німецького медіадискурсу 1990-х стало тематичне розмежування: чоловіків найчастіше асоціювали із «жорсткими» (економіка, безпека, міжнародні відносини), а жінок з «м'якими» темами (соціальна політика, освіта, охорона здоров'я). Такий підхід закріплює символічний поділ політичного поля за гендерною ознакою.

Схоже тематичне розмежування не лише формує стереотипні уявлення про «жіночу» та «чоловічу» політику, а й впливає на сприйняття компетентності політикинь у суспільній свідомості. Коли жінок послідовно презентують у контексті соціальних чи гуманітарних тем, це зменшує їхню видимість у провідних сферах ухвалення рішень і підкріплює уявлення про те, що ключові питання державної влади належать до «чоловічої» компетенції.

У результаті така ієрархія у медіа сприяє відображенню гендрної нерівності в політичній комунікації та звужує можливості для рівноправної участі жінок у формування політичного порядку денного.

У своєму дослідженні про гендерні стереотипи у виборчій комунікації Німеччини Маркус Юнгблут (2024) показує, що подібні закономірності зберігаються й у XXI столітті [46]. Медіа все ще демонструють нерівномірність у висвітленні, хоча кількість жінок у політиці зростає.

Юнглут зазначає феномен «подвійного стандарту»: якщо політикиня демонструє рішучість і твердість, це розцінюється як «нежіноча» поведінка, тоді як вияв емоційності — як ознака слабкості.

У результаті цього жінки вимушені балансувати між двозначними очікуваннями — бути водночас «сильною» і «приязною». Цей механізм медійного конструювання посилює труднощі жінок у досягненні політичної видимості.

До того ж чоловіки залишаються «нормою» політичного простору: їхня компетентність і право на владу не потребують додаткового доведення. Таким чином, медіа продовжують відтворювати асиметрію у сприйнятті людей, навіть без явного упередження.

Упродовж останніх років спостерігається поступовий прогрес: збільшується кількість згадок про жінок, розширюється тематика, у якій вони представлені. Це свідчить про певну динаміку в напрямку гендерної рівності, хоча структурна асиметрія все ще зберігається.

Потужним чинником формування суспільних уявлень про гендер у політичній сфері є медіа. Це не лише відображає політичну реальність, але й створює її, задаючи рамки, у межах яких суспільство сприймає чоловіків і жінок-політиків.

Німецькі дослідження показують, що попри поступове збільшення присутності жінок у політиці, медійна репрезентація залишається нерівною. Традиційні стереотипи — «чоловік-лідер» і «жінка-турботлива» — продовжують визначати способи висвітлення політичних подій. Водночас у цифрову добу з'являються нові можливості для зміни цих моделей: соціальні мережі дозволяють політикиням самотійно формувати публічний імідж і відходити від усталених шаблонів.

2.4. Репрезентація жінок та чоловіків у публікаціях DW

Deutsche Welle (DW) – це глобальний та інформаційний ресурс, який формує образ Німеччини у світі.

У більшості публікацій DW, присвячених війнам і конфліктам (особливо після 2014 року та в 2022–2025 рр.), чоловіки найчастіше постають у ролі керівників країни, політичних діячів, солдатів, командирів.

Політичні діячі репрезентуються в першу чергу антропонімами, а саме прізвищами (10 %).

Наприклад, у матеріалі «Ukraine: Selenskyj stellt Odessa unter Militärverwaltung» (DW, 2025) український президент Володимир Зеленський зображений як активний державний лідер, який ухвалює стратегічні рішення у конфліктних ситуаціях.

Стаття відображає його наказ про переведення під військову адміністрацію Одесу та призначення на посаду секретаря військового управління Сергія Лисака. У матеріалі також висвітлюється конфлікт із мером Одеси Геннадієм Трухановим, ймовірно подвійне громадянство як предмет дискусії, а також роль журналістських розслідувань щодо документів, що ставлять під сумнів офіційні твердження влади.

Такий опис підкреслює чоловічу присутність у владних структурах та військових рішеннях, водночас демонструючи публічне висвітлення конфліктних ситуацій і авторитарних тенденцій у політичному дискурсі [47].

Аналогічно, у публікації «Trump für Einfrieren des Frontverlaufs in der Ukraine» (DW, 2025) американський президент Дональд Трамп постає як головний політичний діяч, який пропонує припинити бойові дії й натомість встановити перемир'я.

Стаття висвітлює його рішення та коментарі щодо Донбасу, а також ставлення до військової допомоги Україні. Обидва приклади підкреслюють, що DW у висвітленні міжнародних конфліктів

концентрується на чоловічих політичних лідерах, які ухвалюють ключові рішення, формують наратив війни та мирних ініціатив [48].

Зустрічаються непоодинокі випадки позначення чоловіків такого типу: державна посада + антропонім (прізвище) (15%).

У публікації DW «Bei einem Treffen in Toulon sollen Frankreichs Präsident Macron und der deutsche Kanzler Merz dem Eurofighter-Nachfolger neuen Schwung verleihen» (DW, 2023) французький президент Еммануель Макрон постає як ключовий політичний лідер у сфері європейської оборони.

Стаття висвітлює його зустріч із німецьким канцлером Фрідріхом Мерцом у Тулоні щодо продовження проєкту «Future Combat Air System» (FCAS) — багатомільярдного оборонного проєкту, що передбачає новий європейський винищувач та інтеграцію з дронами й системами управління.

У матеріалі підкреслюється роль Макрона у дипломатичному врегулюванні суперечок між французькою Dassault та німецьким Airbus, а також його прагнення зберегти національну оборонну незалежність. Такий опис демонструє, що DW зображує чоловічих політичних лідерів як активних акторів міжнародної політики, які ухвалюють стратегічні рішення у сфері безпеки та оборони [49].

У статті DW “Kanzler Merz schließt Zusammenarbeit mit AfD kategorisch aus” (DW, 2025) німецький канцлер Фрідріх Мерц постає як активний політичний лідер, який визначає межі співпраці в національній політиці та формує стратегії своєї партії.

Стаття висвітлює його категоричну відмову від будь-якої коаліції чи співпраці з партією AfD, яку він називає головним політичним опонентом. При цьому Мерц підкреслює необхідність пропонувати виборцям чіткі альтернативи, щоб уникнути підтримки радикальних сил. DW таким чином демонструє, що чоловічі політичні лідери в німецьких медіа постають як стратеги та активні актори внутрішньої політики,

здатні визначати ключові рамки демократичних процесів і партійних рішень [50].

Аналіз показав, що найбільш розповсюдженим є використання загальних іменників (25%).

У публікації DW «Wie untaugliche Männer müssen in der Ukraine zum Militär» (DW, 2025) описується проблема призову в українську армію чоловіків із фізичними та психічними обмеженнями, які формально є непридатними до служби.

У статті висвітлено конкретні випадки, зокрема призов чоловіка з психічним розладом, і доводить кладність дотримання медичних норм під час мобілізації. У матеріалі підкреслюються, що командири та уповноважені органи часто змушені забезпечувати виконання військового плану, навіть якщо призвані не можуть ефективно служити.

DW таким чином демонструє, що чоловіки у війні постають не лише як політичні або військові лідери, а й як звичайні солдати, чия участь у конфлікті інколи ставить під ризик їхнє здоров'я та безпеку підрозділів [51].

У новинних текстах чоловічі персонажі цитуються частіше, ніж жінки, що підтверджує висновки про маскулінізацію політичного дискурсу (Rebenchak, 2020) [34].

Коментарі військових експертів-чоловіків нерідко стають основою аналітичних блоків, тоді як жіночі голоси здебільшого представлені у ролі очевидців або гуманітарних працівниць. Такий дисбаланс формує уявлення про чоловіків як носіїв влади й знання.

Водночас DW поступово змінює підхід: у репортажах останніх років чоловіки зображаються не лише як «захисники», а й як цивільні жертви війни.

У матеріалах про Україну з'являються історії чоловіків-біженців, поранених, переселенців, що розширює традиційну «героїчну» рамку. Таким чином, DW демонструє багатовимірність чоловічих ролей — від

«воїна» і «лідера» до «жертви» та «громадянина» (Silva, 2024) [31]. Вони позначаються гендернонейтральними іменниками, але з контексту зрозуміло, що йдеться про чоловіків

Аналіз показав, що найбільш розповсюдженими є чоловічі ролі «політичного лідера» (президенти, канцлери, прем'єри), «військового» (солдати, командири) та «цивільного» (поранені, біженці, переселенці). При цьому DW часто підкреслює їхню активність у прийнятті рішень, участь у конфлікті та страждання, створюючи багатовимірний образ чоловіка у війні та кризових ситуаціях.

Gefangene/полонені

Ukrainer zurück aus Gefangenschaft: Rache oder Vergessen? DW. (2025, 19. Juni). Повідомляє нам про українських солдатів, які повернулися з російського полону після тривалого ув'язнення. Юрій Гультшук провів у неволі два з половиною роки, пережив тортури та жорсткі умови, але вирішив не мститися своїм кривдникам і «просто забути та йти далі».

Волод Садорін, навпаки, зберіг сильну ненависть до росіян через фізичне та психологічне насильство, якого зазнав. Обидва отримали державну допомогу, але мали різні підходи до відновлення після полону: Гультшук обрав спокійне життя та навчання, Садорін — активну громадську діяльність, протидію російській дезінформації [52].

Жінки позначаються в матеріалі дослідження здебільшого зазальними іменниками (25%).

Жінки ж упродовж тривалого часу репрезентувалися як жертви конфліктів: матері, переселенки, ті, хто потребує захисту. Цей образ узгоджується з класичним архетипом «жінки-берегині», який підкреслює вразливість і пасивність (Kosmeda, 2014) [5].

Жанровий формат істотно впливає на характер гендерних образів у DW:

- 1) Новини тяжіють до офіційної мови з перевагою чоловічих коментарів (політики, військові).

- 2) Репортажі демонструють більше жіночих голосів, особливо у сюжетах про цивільне населення.

Ігор Бургуда у статті „*Ukraine: Frauen suchen nach Söhnen, Ehemännern und Vätern*“ DW висвітлює соціально-психологічні аспекти війни в Україні, зокрема роль жінок у пошуку зниклих та полених чоловіків. Матеріал спирається на репортажних даних та інтерв'ю з учасниками процесу: матері, дружини, доньки та сестри солдатів організовуються в групи для пошуку зниклих, беруть участь в зустрічах обміну полоненими та у волонтерських ініціативах.

Такі ініціативи демонструють, що жінки не тільки очікують допомоги, а й активно беруть участь у військово-соціальних процесах, створюючи «живу ланку» між полоненими та державними структурами. У сюжетах DW підкреслюється емоційне навантаження цих ролей і важливість присутності родичів при обмінах для підтримки морального стану полонених [53].

Документальний фільм «*Der innere Krieg - Frauen an der Front*» режисерки Маші Кондакової розповідає про участь українських жінок у збройному конфлікті на сході України, що розпочався у 2014 році.

Попри патріархальні уявлення та системні бар'єри, сотні українок вирішили стати до лав армії, проте лише небагатьом із них дозволили безпосередньо брати участь у бойових діях. Більшість жінок потрапляли на адміністративні посади, а в медіа їх часто зображували радше як «курйози» — не воїнок, а жінок, яких турбує зовнішність чи манікюр.

Пані Кондакова фіксує долі трьох жінок, які на своєму прикладі кидають виклик традиційним установам. Колишня журналістка Лера покидає роботу й добровільно йде до війська, відмовляючись коритися системним обмеженням, прагнучи бути на передовій. Іра, військова лікарка, після поранення повертається до мирного життя в Києві, де бореться за своє місце в суспільстві як ветеранка з інвалідністю. Олена,

яка також добровільно вступила до війська, змушена поєднувати службу з материнством, перебуваючи далеко від дітей (Deutsche Welle) [54].

Стрічка не лише показує жахи війни, а й відкриває внутрішній світ жінок, які ведуть «подвійну боротьбу» — проти ворога на фронті та проти соціальних і гендерних упереджень у власній країні. Їхні історії — це свідчення про трансформацію жіночої ролі в українському суспільстві та про формування нової ідентичності української воїтельки.

DW також активно впроваджує *інклюзивну лексику*: *Bürger:innen*, *Soldatinnen und Soldaten*, *Expert:innen*. Це відповідає суспільній тенденції до рівності та внутрішнім стандартам (Waldendorf, 2024).

У статті «*Soldatinnen der ukrainischen Armee beklagen Dieskriminierung*» використовується фемінітив *Soldatinnen*, що позначає жінок-військовослужбовиць. Використання цієї форми замість гендерно нейтрального або маскулінного *Soldaten* підкреслює присутність жінок у збройних силах, а також відповідає тенденції інклюзивного мовлення в медійному дискурсі DW [55].

Вживання форми *Soldatinnen* і *Soldaten* простежується і у статті «*Ukraine: Durchhaltewille und Ruf nach neuen Frontkämpfern*», які позначають жінок- та чоловіків-військовослужбовців. Такий парний ужиток є типовим для інклюзивної лексики DW. Наприклад:

„...die Soldatinnen und Soldaten an der Front nun schon seit Monaten rationieren müssen...“

(українською: «жінки- та чоловіки-військовослужбовці на фронті вже кілька місяців змушені раціонувати боєприпаси...») [56].

Проте в деяких текстах (25%) спостерігається нейтралізація статі через узагальнення (*Menschen*, *Zivilbevölkerung*), що, з одного боку, сприяє уникненню гендерного акценту, а з іншого — може нівелювати специфіку жіночого чи чоловічого досвіду.

У статтях про армію іноді поєднуються обидва підходи: назви *Soldaten* для всіх військових, а одночасно акцентується роль жінок через *Soldatinnen*.

Серед понад 400 000 осіб, що нині служать у Збройних силах України, близько 20% — жінки. Ці жінки, які воюють на передовій проти Росії, змушені постійно доводити свою професійність і компетентність (DW, *Ukraine: Die mutigen Frauen im Kampf gegen Russland*, 2025) [57].

При цьому у статтях DW, зокрема у матеріалі „Kyjiw: Regierungsgebäude brennt nach russischem Großangriff“ (DW, 07.09.2025), вже застосовуються конкретно жіночі форми посадових осіб, наприклад, *Ministerpräsidentin Julia Swyrydenko*, а також узагальнені гендерно-нейтральні терміни, як-от *Bürger, Verletzte*.

Разом із тим, більшість військових і посадових осіб позначаються традиційними чоловічими формами, наприклад, *Kommandeur* або *Bürgermeister*, що не завжди відображає гендерну рівність.

Такі приклади демонструють, що DW поєднує використання інклюзивної лексики з традиційними термінами, формуючи багатовимірний підхід до зображення ролей і статусів у медіа [58].

У цій статті «*Der Kulturkampf, die AfD und die Strategie eines Marxisten*»

У цьому прикладі видно використання інклюзивних форм: *Expert:innen, Politiker:innen, Mitbewerber:innen* — вони підкреслюють, що йдеться про людей будь-якої статі, а не лише чоловіків. Це відповідає практиці DW і сучасним рекомендаціям щодо гендерно чутливої комунікації у німецькомовних медіа[59].

Висновки до розділу 2

Аналіз німецькомовного воєнно-політичного дискурсу, зокрема матеріалів Deutsche Welle (DW), показує, що медіа відіграють ключову роль у формуванні уявлень про політичні процеси та війну, одночасно відображаючи соціальні трансформації та активно їх конструюючи.

DW дотримується високих етичних стандартів, закріплених у Deutshe-Welle-Gesetz та Pressekodex, що забезпечує точність подання інформації та об'єктивність, а також створює умови для впровадження інклюзивної та гендерно чутливої мови.

У роботі DW простежується баланс між традиційними і новітніми підходами до репрезентації статей. Вони демонструють багатовимірність жіночих ролей, поєднуючи традиційно «жіночі» характеристики із «чоловічими», формуючи образ нової гендерної ідентичності у воєнно-політичному контексті.

За допомогою використання інклюзивної лексики DW поступово змінює мовний ландшафт німецькомовного медіапростору. Водночас у матеріалах, присвячених військовим чи адміністративним структурам, інколи поєднуються традиційні назви чоловічого роду з жіночими формами, що дозволяє зберегти читабельність тексту і підкреслити присутність жінок. У матеріалах про Збройні сили України близько 20% особового складу — жінки, які змушені потійно доводити свою значимість на фронті (DW, *Ukraine: Die mutigen Frauen im Kampf gegen Russland*, 2025).

Нейтральні узагальнені терміни (Mensch oder Zivilbevölkerung) виконують подвійне завдання: з одного боку вони уникають гендерного акценту, з іншого — порівнюють специфіку чоловічого чи жіночого досвіду. Такий баланс між інклюзивністю та традиційною мовною нормою демонструє прагнення DW поєднати доступність та соціальну рівноправність у воєнно-політичному дискурсі.

Репрезентація чоловіків у DW залишається різносторонньою. Чоловіки постають не лише як політичні лідери та військові командири, а й як цивільні особи, поранені, біженці чи переселенці, що демонструє розширення традиційних стереотипів. Одночасно з цим чоловіки частіше цитуються в аналітичних матеріалах, їхні коментарі формують основу оцінки політичних та воєнних процесів. Такі висвітлення створюють маскулінну основу для дискурсу, проте сучасні репортажі поступово розширюють межі, включаючи і цивільні переживання чоловіків.

Жінки репрезентуються у дискурсі як політичні лідерки, військові, експертки, активні громадянки та гуманітарні працівниці. Особливу увагу DW приділяє увагу матеріалам про жінок у Збройних силах України та цивільних ініціативах, включаючи організацію обміну полоненими та підтримку родин.

Такі сюжети демонструють, що жінки є не лише об'єктами захисту, а й активними суб'єктами соціально-політичних процесів. Репрезентація жінок на фронті висвітлюють проблеми дискримінації, одночасно показуючі позитивну динаміку зростання офіцerek та лідerek у армії.

Жанровий формат DW значно впливає на характер гендерних образів. Новини та аналітичні матеріали тяжіють до офіційної мови та маскулінної репрезентації, тоді як репортажі дозволяють більш активно демонструвати жіночі голоси та досвід.

Таке ставлення підкреслює необхідність врахування контексту при аналізі гендерних стратегій у медіадискурсі та відображає складність поєднання інформаційної точності, інклюзивності та об'єктивності.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження підтверджує, що політичний дискурс є однією з найскладніших форм інституційної комунікації, де поєднуються соціально-політичні, культурні, ідеологічні та гендерні чинники. Політичний дискурс функціонує як цілісна комунікативна система, яка спрямована на те, щоб впливати на громадську думку, вибір уряду, формування уявлення народу на політичні процеси. Політичному дискурсу притаманні риси інституційного, масово – інформативного та риторичного спілкування, все це разом і відображає жанрову, структурну та семантичну організацію політичного дискурсу.

Основними характеристиками політичного дискурсу є:

- 1) Інтенсивність
- 2) Прагматична спрямованість
- 3) Маніпулятивність
- 4) Чітка комунікативна стратегія

Вищезазначені характеристики реалізуються через різні жанри, а саме: офіційні промови, виступи, інтерв'ю, дебати та навіть пости у соціальних мережах. У політичному дискурсі політичний аспект виступає ключовим чинником, для створення соціальних ролей та мовної поведінки. Відмінності проявляються на лексичному, граматичному, прагматичному та дискурсивних рівнях. Зокрема вони впливають на стратегії аргументації, способи самопрезентації та комунікативні політичні моделі.

В політичному дискурсі мова відображає соціальні ролі статей і також активно формує їх, та виступає при цьому механізмом конструювання гендерної ідентичності.

Але сучасні дослідження показують, що межі цих кордонів поступово розмиваються, та це зумовлює розвитком демократичних цінностей та процесів гендерної рівності. На прикладі німецькомовного воєнно–політичного дискурсу матеріалів *Deutsche Welle*,

продемонстровано активну роль медіа у формуванні уявлень про політичні процеси та війну. Новинний ресурс забезпечує високу точність, об'єктивність, та дотримання етичних стандартів, при цьому в матеріалах прослідковується використання інклюзивної та гендерно чутливої лексики.

Це водночас поєднує об'єктивність та соціальну чутливість, формує баланс між традиційними маскулінними та фемінінними ролями. У матеріалах *Deutsche Welle* як жінки так і чоловіки репрезентують різні соціальні ролі, як політичні лідери, військові, експерти, а також цивільні та біженці. Все разом допомагає сформувати багатовимірні гендерні образи та поступову трансформацію традиційних рамок політичного дискурсу.

Гендер відображається як власними назвами, загальними іменниками, так і їхнім поєднанням. Особлива увага приділяється жінкам, які беруть участь у військових, суспільно–політичних та громадських процесах, зокрема в ЗСУ та громадських ініціативах.

У матеріалах DW жінок репрезентують не лише під час екстримальних ситуацій та викликів, а й в якості політикинь, лідерок думок, офіцерок і також активних громадян.

Гендерна чутливість медіа проявляється не лише у використанні інклюзивної лексики, але також і в комбінуванні з традиційними чоловічими формами, дозволяючи тексту зберегти читабельність і при цьому зробити акцент на присутності жінок, та їх соціальній ролі.

Список використаних джерел

1. Коркос, Я. О. (2023). Епоха постправди у сучасному світі: витоки та причини. Слобожанський науковий вісник. Серія: Психологія, № 1, С. 27.
2. van Dijk T. A. What is Political Discourse Analysis? // In: Blommaert J., Bulcaen C. (eds.) Political Linguistics. – Amsterdam : John Benjamins, 1998. – P. 11–52.
3. Fairclough N. Language and Power. – 2nd ed. – London : Routledge, 2001.
4. Сотніков А. В. Нарис сучасних досліджень політичного дискурсу: лінгвістичний аспект // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки». – 2012. – № 1(3). – С. 186–191.
5. Habermas J. The Theory of Communicative Action. Vol. 1: Reason and the Rationalization of Society. – Boston : Beacon Press, 1984.
6. Зарецький О. В. Політичний дискурс помаранчевої революції / О. В. Зарецький // Українська мова. – 2007. – № 3. – С. 27–43.
7. Panke D. International Norms and Discourse: Politics across Borders. – Cambridge : Cambridge University Press, 2010.
8. Кондратенко Н. В. Іміджево-презентаційні жанри українського політичного дискурсу / Н. В. Кондратенко // Слов'янський збірник. - 2017. - Вип. 21. - С. 190-200. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/slzb_2017_21_18
9. Яшенкова О. В. *Основи теорії мовної комунікації*. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2010. – 312 с.
10. Semeniuk O. A. *Osnovy teorii movnoi komunikatsii : [navchal'nyi posibnyk] [Fundamentals of Theory of Language Communication]* / O. A. Semeniuk, V. Yu. Parashchuk. – K. : VTs "Akademiia", 2010. – 240 s.

- 11.Kovbasyuk, L. (2024). Kriegsmetaphorik in der politischen Sprache: eine kontrastive Studie am Beispiel von ukrainischen und deutschen Presstexten. In: Studies about languages, no. 44, 2024, pp. 21-37. <http://dx.doi.org/10.5755/j01.sal.1.44.34815>
- 12.Trömel-Plötz H. Linguistik und Frauensprache. – Frankfurt am Main : Fischer, 1982. – 218 S.
- 13.Pusch L. F. Das Deutsche als Männersprache. – Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1984. – 208 S.
- 14.Nübling A., Kotthoff H., Bittner A. Genderlinguistik: Eine Einführung in Sprache, Gespräch und Geschlecht. – Tübingen : Narr Francke Attempto, 2018. – 393 S.
- 15.Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. – Київ : Академія, 2004. – 344 с.
- 16.Lakoff R. Language and Woman's Place. – New York : Harper & Row, 1975. – 328 p.
- 17.Cameron D. The Myth of Mars and Venus: Do Men and Women Really Speak Different Languages? – Oxford : Oxford University Press, 2007. – 196 p.
- 18.West C., Zimmerman D. H. Sex Roles, Interruptions and Silences in Conversation // Language and Sex: Difference and Dominance. – Rowley, MA : Newbury House, 1975. – P. 105–129.
- 19.Spender D. Man Made Language. – London : Routledge & Kegan Paul, 1980. – 214 p.
- 20.Tannen D. You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation. – New York : Ballantine Books, 1990. – 330 p.
- 21.Coats J. Women Talk. – Oxford, Cambridge (Mass.): Blackwell, 1996. – 326 p.
- 22.Trudgill P. Sex, Covert Prestige and Linguistic Change in the Urban British English of Norwich // Language in Society. – 1972. – Vol. 1, No. 2. – P. 179–195.

23. Holmes J. An Introduction to Sociolinguistics. – 3rd ed. – Harlow : Pearson Education, 2008. – 509 p.
24. Butler J. Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity. – New York : Routledge, 1990. – 236 p.
25. UNESCO. Guidelines on Gender-Neutral Language. – Paris : UNESCO, 2019. – 48 p.
26. Zimman L. Transgender Language Reform: Some Challenges and Strategies for Promoting Trans-Affirming, Gender-Inclusive Language // Journal of Language and Discrimination. – 2017. – Vol. 1(1). – P. 83–104.
27. Müller-Spitzer C., Ochs D. Gendergerechte Sprache im Bundestag: Tendenzen und Kontroversen // Zeitschrift für germanistische Linguistik. – 2022. – № 3. – S. 241–260.
28. Diewald G. Geschlechtergerechte Sprache: recycelte Einwände und was man wirklich weiß // Ewels A., Nübling D. (Hrsg.). Geschlechterbewusste Sprache – Argumente, Positionen, Perspektiven. Thema Deutsch, Bd. 15. – Baden-Baden : Georg Olms Verlag, 2024. – S. 205–226.
29. Zifonun G. Geschlechtsunspezifisches Maskulinum oder Genderstern // Trutkowski E., Meinunger A. (Hrsg.). Gendern – auf Teufelin komm raus? – Berlin : Kadmos, 2024. – S. 13–32.
30. Waldendorf J. Gender-Inclusive Language in German Media: Evidence from 4 Million Articles (2000–2021) // European Sociological Review. – 2024. – Vol. 40(2). – P. 357–375.
31. Silva B. C. Blending in or standing out? Gendered political communication in democracies // American Journal of Political Science. – 2024. – Vol. 69(1). – P. 12–28.
32. Космеда Т. А., Карпенко Н. А., Осіпова Т. Ф., Сальонович Л. М., Халіман О. В. Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні

- засади, дискурсивна практика. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2014. – 300 с.
33. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. – Київ : Академія, 2020. – 368 с.
34. Ребенчак С. Гендерні особливості політичного дискурсу // Молодий вчений. – 2020. – № 11(87). – С. 480–483.
35. Дзюба Н. Гендерна складова політичного дискурсу: проблеми паритетності в передвиборчих програмних документах // Політологічний вісник. – 2012. – № 4–5. – С. 201–213.
36. Deutsche-Welle-Gesetz (DWG). Gesetz über die Rundfunkanstalt des Bundesrechts „Deutsche Welle“. – Bonn–Berlin, 2021. – URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/dwg/DWG.pdf>
37. Deutsche Welle. Strategic Plan / Aufgabenplanung 2022–2025. – Bonn–Berlin, 2023.
38. Deutsche Welle. Management Report / Lagebericht 2023. – Bonn–Berlin, 2023.
39. Deutscher Presserat. Pressekodex. – Berlin, 2024. – URL: <https://www.presserat.de/pressekodex.html>
40. Deutsche Welle. Code of Conduct. – Bonn–Berlin, 2022.
41. Rat für deutsche Rechtschreibung. Erläuterungen und Begründung zum Ergänzungspassus „Sonderzeichen“ im Amtlichen Regelwerk. – Mannheim, 2023. – URL: <https://www.rechtschreibrat.com>
42. DW Akademie. Report 2024/25. – Bonn–Berlin, 2025.
43. Pusch L. F. Das Deutsche als Männersprache. – Frankfurt am Main : Suhrkamp, 2010. – 220 S.
44. Abels G. Geschlecht in der politischen Kommunikation. – Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2006.
45. Holtz-Bacha C. Die Darstellung von Frauen in den Medien // In: Fröhlich R., Holtz-Bacha C. (Hrsg.) Frauen und Medien. – Opladen : Westdeutscher Verlag, 1995.

46. Jungblut M. Geschlechterstereotype in der Wahlkampfkommunikation. – Universität München, 2024.
47. Deutsche Welle. Ukraine: Selenskyj stellt Odessa unter Militärverwaltung [Електронний ресурс] // Deutsche Welle (DW). – 16.10.2025. – Режим доступа: <https://www.dw.com/de/odessa-ukraine-milit%C3%A4rverwaltung-b%C3%BCrgermeister-staatsb%C3%BCrgerschaft-pass-hennadij-truchanow/a-74366926>
48. Deutsche Welle. Trump für Einfrieren des Frontverlaufs in der Ukraine [Електронний ресурс] // Deutsche Welle (DW). – 19.10.2025. – Режим доступа: <https://www.dw.com/de/trump-f%C3%BCr-einfrieren-des-frontverlaufs-in-der-ukraine/a-74424440>
49. Deutsche Welle. Bei einem Treffen in Toulon sollen Frankreichs Präsident Macron und der deutsche Kanzler Merz dem Eurofighter-Nachfolger neuen Schwung verleihen [Електронний ресурс] // Deutsche Welle (DW). – 17.07.2023. – Режим доступа: <https://www.dw.com/de/kampfjet-deutschland-frankreich-macron-merz-r%C3%BCstung-milit%C3%A4r-ukraine-sicherheit-krieg-flugzeug-jet-v2/a-73780219>
50. Deutsche Welle. Kanzler Merz schließt Zusammenarbeit mit AfD kategorisch aus [Електронний ресурс] // Deutsche Welle (DW). – 20.10.2025. – Режим доступа: <https://www.dw.com/de/kanzler-merz-schlie%C3%9Ft-zusammenarbeit-mit-afd-kategorisch-aus/a-74410168>
51. Deutsche Welle. Wie untaugliche in die Streitkräfte der Ukraine kommen [Електронний ресурс] // Deutsche Welle. – 19.07.2025. – Режим доступа: <https://www.dw.com/de/wie-untaugliche-in-die-streitkr%C3%A4fte-der-ukraine-kommen/a-73313856>
52. Deutsche Welle. Ukrainer zurück aus Gefangenschaft: Rache oder Vergessen? [Електронний ресурс] / N. Oshuev. 19.06.2025. – Режим доступа: <https://www.dw.com/de/ukrainer-zur%C3%BCck-aus-gefangenschaft-rache-oder-vergessen/a-72963081>

53. Deutsche Welle. Ukraine: Frauen suchen nach Söhnen, Ehemännern und Vätern. [Електронний ресурс] <https://www.dw.com/de/ukraine-frauen-suchen-nach-s%C3%B6hnen-ehem%C3%A4nnern-und-v%C3%A4tern-gefangenen-austausch-krieg-russland-v4/a-72953394>
54. Deutsche Welle. (2022, 21. Februar). Der innere Krieg – Frauen an der Front. [Електронний ресурс] <https://www.dw.com/de/der-innere-krieg-frauen-an-der-front/a-60787116>
55. Deutsche Welle. Soldatinnen der ukrainischen Armee beklagen Diskriminierung. [Електронний ресурс] <https://www.dw.com/de/soldatinnen-der-ukrainischen-armee-beklagen-diskriminierung/a-67020044>
56. Deutsche Welle. Ukraine: Durchhaltewille und Ruf nach neuen Frontkämpfern. [Електронний ресурс] <https://www.dw.com/de/ukraine-durchhaltewille-und-ruf-nach-neuen-frontk%C3%A4mpfern/a-67941587>
57. Deutsche Welle – Ukraine: Die mutigen Frauen im Kampf gegen Russland. [Електронний ресурс] <https://www.dw.com/de/ukraine-die-mutigen-frauen-an-der-front/video-68467692>
58. Deutsche Welle. (2025, October 21). *Ukraine: Kyjiw-Regierungsgebäude brennt nach russischem Angriff*. [Електронний ресурс] <https://www.dw.com/de/ukraine-kyjiw-regierungsgeb%C3%A4ude-brennt-nach-russischem-angriff-polen/a-73908545>
59. DW. (2023, 18 серпня). *Der Kulturkampf, die AfD und die Strategie eines Marxisten*. [Електронний ресурс] <https://www.dw.com/de/der-kulturkampf-die-afd-und-die-strategie-eines-marxisten/a-74349490>